

Vivir en sociedade.

Dossier de apuntes sobre diversidade, igualdade, migracións, Constitución española, sistemas de goberno e organización política de España, Galicia e a Unión Europea.

ÁREA	CURSO	BLOQUE	PÁXINAS
Ciencias Sociais	5.º Primaria	3. Vivir en sociedade	12

Índice

1	Unha sociedade diversa	P. 2
2	Migracións e poboación	P. 3
3	Igualdade de xénero	P. 4
4	A Constitución española	P. 5
5	Sistemas de goberno	P. 7
6	Órganos de goberno	P. 9
7	Galicia · institucións propias	P. 10
8	Glosario	P. 12

1 Unha sociedade *diversa*.

Unha sociedade somos moitas persoas convivindo no mesmo territorio. Compartimos lingua, normas e costumes, pero non somos todos iguais: temos culturas, idiomas, idades, capacidades e crenzas diferentes.

Que é a diversidade?

A **diversidade** é a mestura de persoas distintas que viven nun mesmo lugar. Esa mestura non é un problema: é unha **riqueza**. Cada persoa achega algo distinto á comunidade.

Tipos de diversidade

- **Cultural:** costumes, festas, comidas, vestido, música.
- **Lingüística:** as linguas que falamos.
- **Étnica:** poboacións con tradicións comúns (en España viven, por exemplo, persoas xitanas desde hai séculos).
- **Relixiosa:** cristiáns, musulmáns, xudeus, persoas sen relixión...
- **Funcional:** persoas con diferentes capacidades físicas ou mentais.
- **De idade, xénero ou orientación afectivo-sexual.**

Linguas en Galicia

En Galicia falamos **galego** e **castelán**. As dúas son linguas oficiais. O galego é a lingua propia do territorio e está protexido polo **Estatuto de Autonomía**. Hoxe convivimos con persoas que tamén falan outras linguas (árabe, romanés, portugués, inglés...) porque chegaron de outros países.

PALABRAS CLAVE

- **Sociedade** · grupo de persoas que viven xuntas baixo unhas mesmas normas.
- **Diversidade** · existencia de diferenzas entre persoas.
- **Cohesión social** · sentirse parte do mesmo grupo a pesar das diferenzas.
- **Cultura** · conxunto de costumes, ideas e crenzas dun grupo.

SABÍAS QUE?

En Galicia hai catro provincias e máis de 300 concellos. Aínda así, todos compartimos a mesma lingua propia e moitas tradicións: as festas patronais, o entroido, a Rapa das Bestas...

PARA PENSAR

Imaxina que toda a xente da clase fose exactamente igual: mesma idade, mesma roupa, mesmas afeccións. Sería interesante? Que perdería a clase?

A diversidade como riqueza

Cando convivimos con persoas distintas **aprendemos máis**: novos idiomas, novas comidas, formas de ver o mundo diferentes. Tamén nos fai máis tolerantes e empáticos. Por iso a Constitución española e a Unión Europea defenden a igualdade de todas as persoas, veñan de onde veñan e crean no que crean.

2 Migracións e poboación.

A poboación é o conxunto de persoas que viven nun lugar. Cambia co tempo: nacen e morren persoas, e tamén marchan ou chegan dende outros sitios. A esas chegadas e marchadas chamámoslles **migracións**.

Variabes demográficas básicas

- **Natalidade** · cantos nenos e nenas nacen cada ano.
- **Mortalidade** · cantas persoas morren cada ano.
- **Crecedemento natural** · resultado de restar mortalidade a natalidade.
- **Esperanza de vida** · anos que de media vive unha persoa. En Galicia é unha das máis altas do mundo (máis de 83 anos).
- **Saldo migratorio** · diferenza entre quen chega e quen marcha.

Tipos de migracións

Cando unha persoa cambia o lugar onde vive, fai unha migración. Hai varias clases:

- **Emigración** · marchar do propio país ou pobo.
- **Inmigración** · chegar a un país ou pobo novo.
- **Migración interior** · dentro do mesmo país (do rural á cidade).
- **Migración exterior** · entre países distintos.

Por que migra a xente?

- **Por traballo** · buscan emprego ou mellores soldos.
- **Por estudos** · ir a outra universidade.
- **Para reunirse coa familia** que xa marchou antes.
- **Fuxindo da guerra** ou da fame (**persoas refuxiadas**).

PALABRAS CLAVE

- **Emigrante** · quen se vai.
- **Inmigrante** · quen chega.
- **Refuxiado/a** · persoa que foxe dunha guerra ou persecución.
- **Despoboamento** · perda de habitantes nun lugar.

SABÍAS QUE?

Galicia foi **un país de emigrantes** durante moitos anos. Centos de miles de galegas e galegos marcharon a América (Arxentina, Cuba, Venezuela) e a Europa (Alemaña, Suíza) entre 1850 e 1970. Por iso hoxe hai centros galegos no estranxeiro.

Cidade e rural en Galicia

En Galicia, a maior parte da poboación vive nas **ciudades e vilas costeiras** (Vigo, A Coruña, Santiago, Pontevedra, Ferrol, Ourense, Lugo). O **interior rural** está cada vez máis baleiro: é o que se chama **despoboamento**. As aldeas pequenas teñen poucos nenos e moita xente maior.

ONDE VIVE A XENTE EN GALICIA (APROX.)

Cidades grandes		55%
Vilas medianas		30%
Aldeas pequenas		15%

3 Igualdade de xénero.

A igualdade de xénero é o dereito de mulleres e homes a ter as mesmas oportunidades e os mesmos dereitos. Non quere dicir que sexamos exactamente iguais, senón que ninguén pode ter menos oportunidades polo simple feito de ser muller ou home.

Sexo e xénero

- **Sexo** é unha característica biolóxica (con que corpo naces).
- **Xénero** son as ideas e regras que cada sociedade ensina sobre como deben comportarse mulleres e homes.

Que son os estereotipos?

Un **estereotipo** é unha idea moi simplificada e xeralmente **inxusta** sobre un grupo de persoas. Exemplos de estereotipos de xénero:

- "As nenas non son boas en matemáticas." → Falso.
- "Os nenos non poden chorar." → Falso.
- "As cores rosas son para nenas." → Convencionalismo, non hai cores de xénero.
- "Coidar dos fillos é cousa de mulleres." → É cousa dos dous proxenitores.

Que son os roles de xénero?

Un **rol** é o papel que se espera que xogue alguén. Durante moito tempo, esperábase que as mulleres se quedasen na casa coidando da familia, e que os homes traballasen fóra. Isto cambiou: hoxe homes e mulleres comparten tarefas, traballan e coidan.

Mulleres que romperon estereotipos

Rosalía de Castro

Escritora galega do XIX. Reivindicou a lingua galega e a vida das mulleres rurais.

Concepción Arenal

Pioneira galega da defensa dos dereitos das mulleres no século XIX.

Marie Curie

Primeira muller en gañar un Premio Nobel. Estudou a radioactividade.

PALABRAS CLAVE

- **Igualdade** · mesmos dereitos e oportunidades.
- **Estereotipo** · idea simplificada e inxusta dun grupo.
- **Sexismo** · trato distinto e inxusto a alguén polo seu sexo.
- **Corresponsabilidade** · compartir as tarefas da casa entre todos.

SABÍAS QUE?

As mulleres españolas non puideron votar ata o ano **1933**. Antes diso, só os homes podían facelo. Quen máis defendeu o voto feminino foi a deputada **Clara Campoamor**.

Como se constrúe a igualdade?

- Repartindo as tarefas da casa por igual (**corresponsabilidade**).
- Usando linguaxe **inclusiva** (nenas e nenos, profesorado...).
- Garantindo mesmo soldo polo mesmo traballo.
- Cuestionando estereotipos cando os escoitamos.

4 A Constitución española.

A Constitución é a lei máis importante de España. Está por riba de calquera outra lei. Aprobouse o **6 de decembro de 1978**, polo que cada 6 de decembro se celebra o Día da Constitución.

Que é unha Constitución?

É un texto que recolle:

- Os **dereitos e deberes** da cidadanía.
- A forma de **organización do Estado**.
- As **institucións** e como funcionan.
- O xeito de elixir gobernos e cambiar as leis.

Que di a nosa Constitución?

Que **España é un Estado social e democrático de dereito**. Vexamos o que significa:

- **Estado social** · ten que coidar das persoas (sanidade, educación, pensións).
- **Democrático** · o poder vén do pobo, que vota.
- **De dereito** · todas as persoas están sometidas á lei, incluso o goberno.

Tamén establece que España é unha **monarquía parlamentaria**: hai un rei como xefe do Estado, pero quen goberna é un Presidente elixido polo Parlamento.

Os teus dereitos e deberes

A Constitución reconece dereitos para todas as persoas que viven en España. Tamén deberes que hai que cumprir para que a convivencia funcione.

Dereito á vida e á integridade física

Dereito á educación obrigatoria e gratuíta

Dereito á sanidade pública

Dereito a expresarse libremente

Dereito a reunirse, asociarse e manifestarse

Dereito a non ser discriminado por sexo, lingua, relixión...

Dereito a unha vivenda digna

Dereito ao traballo e a un soldo xusto

Deber de respectar as leis

Deber de pagar impostos

Deber de defender o medio ambiente

Deber de defender o país en caso de necesidade

PALABRAS CLAVE

- **Constitución** · lei suprema dun país.
- **Dereito** · algo que toda persoa pode esixir.
- **Deber** · algo que toda persoa ten que facer.
- **Soberanía** · poder superior. En democracia reside no pobo.

SABÍAS QUE?

A Constitución española aprobouse **en referendo**: o pobo votou si ou non. Votou que SI o **87,87%** de quen acudiu ás urnas. Por iso é unha lei moi lexítima.

4 División de poderes.

Para que ningunha persoa ou grupo teña demasiado poder, a Constitución divide o goberno do país en **tres poderes** separados. Cada un controla aos outros.

Os tres poderes do Estado

PODER	PARA QUE SERVE?	QUEN O EXERCE?
Lexislativo	Fai as leis.	O Parlamento (Congreso dos Deputados + Senado), elixido por toda a cidadanía.
Executivo	Aplica as leis e dirixe o país no día a día.	O Goberno : a Presidencia + ministerios. A Presidencia é elixida polo Congreso.
Xudicial	Xulga se alguén cumpre ou non as leis.	Os xuíces e maxistrados . Non poden ser controlados nin polo goberno nin polo parlamento.

Por que é importante esta división?

Porque **ninguén pode acumular todo o poder**. Se a mesma persoa fíxese as leis, as aplicase e tamén xulgase os casos, sería un sistema moi perigoso (case unha ditadura).

Ao estaren os tres poderes separados, cada un vixía aos outros. A isto chámase **sistema de pesos e contrapesos**.

O papel do Rei

O **Rei** (actualmente **Felipe VI**) é o **xefe do Estado**: representa a España, sanciona as leis, recibe as embaixadas... pero **non goberna**. Por iso a España se chama **monarquía parlamentaria**.

PALABRAS CLAVE

- **Poder lexislativo** · fai leis.
- **Poder executivo** · aplica leis.
- **Poder xudicial** · xulga.
- **Sufraxio** · dereito a votar.
- **Investidura** · acto polo que o Congreso elixe presidente.

PARA PENSAR

Por que cres que é perigoso que unha mesma persoa faga as leis, as aplique e tamén decida quen as cumpriu mal? Pensa nun exemplo dunha clase ou un xogo.

5 Sistemas de goberno.

Ao longo da historia, as sociedades organizáronse de moitas maneiras. Hoxe en día existen tres grandes familias de sistemas políticos. A democracia é o sistema que defende a Constitución española.

Comparativa dos tres sistemas

CARACTERÍSTICA	DEMOCRACIA	MONARQUÍA ABSOLUTA	DITADURA
Quen ten o poder?	A cidadanía mediante o voto.	Un rei ou raíña, polo seu nacemento.	Unha persoa ou un grupo único.
Hai eleccións?	Si, libres e periódicas.	Non.	Non, ou só de mentira (sen oposición).
Hai liberdade de expresión?	Si, garantida pola Constitución.	Depende. Non está garantida.	Non. Critícase o goberno con risco.
Hai división de poderes?	Si.	Non. Todos os poderes nun só.	Non. Concentrados no líder.
Exemplos actuais	España, Francia, Alemaña, Portugal, Italia...	Arabia Saudita, Eswatini.	Corea do Norte.

Tipos especiais de monarquía

- **Monarquía absoluta** · o rei manda en todo (sistema antigo, pouco común hoxe).
- **Monarquía parlamentaria** · o rei reina pero non goberna; quen goberna é un Parlamento elixido. **É o sistema español.**
- **República** · non hai rei. O xefe do Estado é un Presidente ou Presidenta elixida (caso de Francia, Portugal, Alemaña).

SABÍAS QUE?

Algunhas monarquías parlamentarias actuais son **Reino Unido, Suecia, Noruega, Países Baixos, Bélxica, Xapón ou España.** En todas, o rei é só un símbolo: quen toma as decisións é o goberno elixido nas urnas.

5 España: do *pasado* ao presente.

*España non foi sempre unha democracia. Saber como conseguimos a democracia que hoxe temos axúdanos a coidala mellor. A isto chámase **memoria democrática**.*

Liña do tempo

<p>1931</p> <p>Proclámase a II República. Por primeira vez, as mulleres conseguen o dereito ao voto (1933).</p>	<p>1936</p> <p>Comeza a Guerra Civil. Dura tres anos e divide o país.</p>	<p>1939–75</p> <p>Ditadura de Franco: case 40 anos sen democracia, sen liberdades nin partidos políticos.</p>	<p>1978</p> <p>Apróbase a Constitución. Volve a democracia. Iníciase a Transición.</p>
---	---	---	--

Que pasou na ditadura?

- Non se podía votar nin haber partidos políticos.
- Non se podían imprimir libros ou xornais que criticasen o goberno.
- O galego foi prohibido nas escolas e nos rótulos oficiais.
- Moitas persoas foron perseguidas polas súas ideas.

Por que é importante a memoria democrática?

Para **recordar o que custou conseguir a democracia** e por que merece a pena defendela. Cando esquecemos como era vivir sen liberdades, é máis fácil perdela. Por iso lembramos as vítimas e estudamos esta etapa.

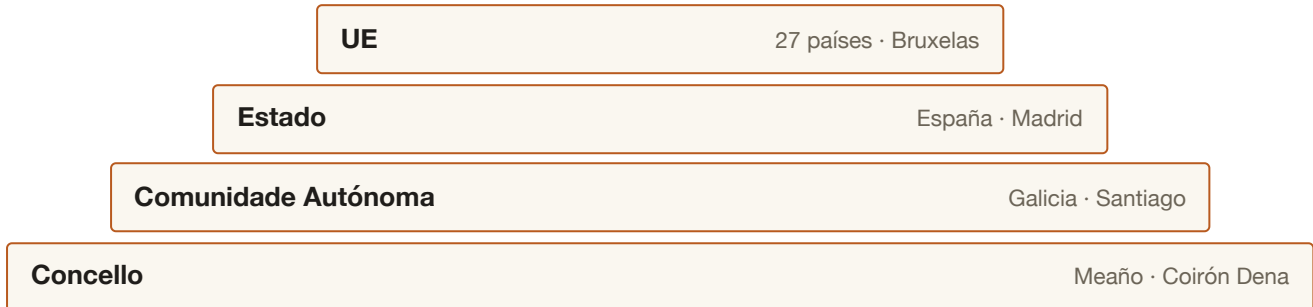
PARA PENSAR

Cantos anos pasaron desde 1978 ata hoxe? E desde 1939 ata 1975? Que etapa foi máis longa: a ditadura ou a democracia actual?

6 Órganos de goberno.

En España, o poder non se concentra nun só sitio. Repártese en **catro niveis**, do máis preto da cidadanía (o concello) ao máis grande (a Unión Europea). Cada nivel toma as decisións sobre as cousas que mellor coñece.

Pirámide de niveis

Que decide cada nivel?

NIVEL	ÓRGANO PRINCIPAL	DE QUE SE OCUPA
Concello	Alcaldía e Pleno municipal	Lixo, parques, deportes municipais, festas, urbanismo, augas...
Comunidade Autónoma	Xunta + Parlamento	Educación, sanidade, medio ambiente, agricultura, lingua propia.
Estado	Goberno + Cortes Xerais	Defensa, xustiza, transportes, moeda, relacións internacionais.
Unión Europea	Comisión + Parlamento Europeo	Comercio interior, moeda común (euro), políticas comúns.

SABÍAS QUE?

España forma parte da Unión Europea desde **1986**. Antes diso, cada país europeo tiña a súa moeda. Desde 2002 usamos o **euro**, que serve en 20 países da UE.

7 Galicia, as nosas *institucións*.

Galicia é unha das 17 **comunidades autónomas** de España. Ten as súas propias institucións de goberno e a súa lingua propia: o galego. Todo isto está protexido polo Estatuto de Autonomía de 1981.

Que é o Estatuto de Autonomía?

É unha lei que organiza Galicia. Aprobouse en **1981**, en referendo (vontou si o 71% dos votantes). Recoñece que Galicia é unha **nacionalidade histórica** con lingua e cultura propias.

As institucións galegas

- **Parlamento de Galicia** · 75 deputados e deputadas elixidos polo pobo. Reúnense no Pazo do Hórreo, en Santiago. Aprobán as leis galegas.
- **Xunta de Galicia** · é o goberno. Presídea o **Presidente da Xunta**, elixido polo Parlamento. Inclúe as **consellerías** (Educación, Sanidade, Medio Ambiente...).
- **Tribunal Superior de Xustiza de Galicia** · o máis alto na orde xudicial galega.

Símbolos de Galicia

- **Bandeira** · branca cunha banda azul diagonal.
- **Escudo** · cáliz e cruces sobre fondo azul.
- **Himno** · *Os Pinos*, letra de Eduardo Pondal.
- **Día das Letras Galegas** · 17 de maio.
- **Día de Galicia** · 25 de xullo.

PALABRAS CLAVE

- **Estatuto** · lei propia dunha comunidade autónoma.
- **Autonomía** · poder propio para decidir asuntos da comunidade.
- **Conselleiro/a** · responsable dunha área da Xunta.
- **Nacionalidade histórica** · territorio con identidade propia recoñecida.

SABÍAS QUE?

O **Día das Letras Galegas** celébrase desde 1963. Cada ano dedícase a un escritor ou escritora en galego: Rosalía de Castro, Castelao, Cunqueiro, Manuel María, Xela Arias...

AS CATRO PROVINCIAS GALEGAS

A Coruña

Capital · A Coruña

Lugo

Capital · Lugo

Ourense

Capital · Ourense

Pontevedra

Capital · Pontevedra

7 O concello, a institución máis próxima.

O concello é a administración máis preto da xente. É quen se ocupa das cousas do día a día no teu pobo ou cidade: as rúas, os colexios públicos, os parques, o lixo, as festas, os polideportivos...

Como se goberna un concello?

- **Alcaldía** · a persoa que dirixe o concello. Tamén se chama "alcalde" ou "alcaldesa".
- **Concelleiros e concelleiras** · forman o equipo de goberno e a oposición. Cada un coida unha área (educación, deportes, cultura, urbanismo...).
- **Pleno municipal** · reunión onde se toman as decisións importantes. É público.

Como se elixe a alcaldía?

Cada catro anos hai **eleccións municipais**: a cidadanía vota listas de partidos. Os concelleiros e concelleiras elixidos votan entre si quen será a Alcaldía. Normalmente é a cabeza da lista máis votada.

De que se ocupa o concello?

- Recollida do **lixo** e limpeza viaria.
- Mantemento de **rúas, parques e xardíns**.
- **Augas** e sumidoiros.
- **Polideportivos**, bibliotecas e centros culturais.
- **Festas** patronais e actividades culturais.
- Tráfico e **seguridade local** (policía municipal).

PALABRAS CLAVE

- **Concello** · administración local.
- **Alcaldía** · cargo que dirixe o concello.
- **Pleno** · reunión pública onde se decide.
- **Ordenanza municipal** · norma que aproba o concello.

PARA PENSAR

Cal é o nome do concello onde vives? Sabes como se chama a alcaldía actual? Que ordenanzas afectan á túa familia (por exemplo, sobre lixo ou sobre o ruído)?

SABÍAS QUE?

En España hai **case 8.000 concellos**. Galicia ten **313**. Algúns son moi pequenos (con menos de 200 habitantes) e outros moi grandes (Vigo ten máis de 290.000).

8 **Glosario.**

Repaso final co vocabulario importante destes apuntes. Memoriza ben estas palabras: aparecerán nas probas e nos comentarios de actualidade.

Sociedade

Conxunto de persoas que viven xuntas baixo unhas mesmas normas e institucións.

Diversidade

Existencia de diferenzas entre as persoas (cultura, lingua, idade, xénero...).

Cohesión social

Sentir que somos parte do mesmo grupo a pesar das diferenzas.

Estereotipo

Idea simplificada e inxusta sobre un grupo de persoas.

Igualdade

Tratar a todas as persoas cos mesmos dereitos e oportunidades.

Sexismo

Trato distinto e inxusto a alguén polo seu sexo.

Corresponsabilidade

Compartir as tarefas entre todas as persoas que conviven (na casa, na clase...).

Migración

Movemento de persoas dun lugar a outro para vivir.

Emigrante

Persoa que abandona o seu lugar de orixe.

Inmigrante

Persoa que chega a un lugar novo.

Refuxiado/a

Persoa que escapa do seu país por guerra ou persecución.

Despoboamento

Perda de habitantes nun territorio.

Constitución

Lei suprema dun país. Por riba dela non hai outra lei.

Dereito

Algo que toda persoa pode esixir polas leis.

Deber

Algo que toda persoa ten que cumprir.

Democracia

Sistema no que o poder reside na cidadanía, que vota representantes.

Monarquía parlamentaria

Sistema no que hai un rei como xefe do Estado pero quen goberna é o Parlamento.

Ditadura

Sistema no que manda unha soa persoa ou grupo, sen eleccións nin liberdades.

División de poderes

Separación do poder en lexislativo, executivo e xudicial.

Sufraxio

Dereito a votar. En España, dos 18 anos en diante.

Parlamento

Conxunto de representantes elixidos polo pobo que fan as leis.

Goberno

Equipo que dirixe un país, comunidade ou concello.

Concello

Administración local que goberna un municipio.

Comunidade autónoma

Territorio con goberno propio dentro de España.

Estatuto

Lei principal dunha comunidade autónoma.

Unión Europea (UE)

Organización formada por 27 países europeos con políticas e moeda comúns.

Memoria democrática

Lembranza do que custou conseguir a democracia e dos seus dereitos.